

PUNANE RIST KRIISIDE EESLIINIL – UKRAINA KOGEMUS JA EESTI VALMISOLEK

Punase Risti Teabepäeva kokkuvõte

29. september 2025

Lühikokkuvõte

29. septembril 2025 toimus Välisministeeriumis Eesti Punase Risti (EPR) ja rahvusvaheliste partnerite korraldatud teabepäev, mis tõi kokku Eesti riigi esindajad, diplomaatilise korpuse, Siseministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Kaitseministeeriumi ja humanitaarorganisatsioonid, et arutada, kuidas tugevdada Eesti elanikkonnakaitse ja humanitaarvõimekust.

Ürituse eesmärk oli anda otsustajatele terviklik ülevaade sellest, **kuidas Punase Risti Liikumine toimib kriisiolukordades, millised on rahvusvahelise humanitaarõiguse (IHL) põhimõtted ja kohustused, ning miks on vajalik riigi ja Punase Risti rollide selge määratlemine Eesti seadusandluses.** Keskseks sõnumiks oli, et **kestlik turvalisus ei põhine ainult sõjalisel kaitsel, vaid ühiskonna vastupanuvõimel, õigusselgusel ja humanitaarkoostööl.**

Teabepäeva avas Eesti Punase Risti juhatuse liige ja kriisijuht **Kirill Badikin**, kes rõhutas vajadust tugevdada riigi ja Punase Risti koostööd elanikkonnakaitse, tervishoiu ja humanitaarabi valdkondades. Tema järel kõneles EPR peasekretär **Arvi Perv**, kelle sõnum keskendus kogukondliku vastupanuvõime ja vabatahtlike rollile kriisides.

Välisministeeriumi asekanter **Mariin Ratnik** kinnitas ministeeriumi toetust humanitaarkoostööle ning rõhutas vajadust selge koostööraamistiku järele, et Eesti Punane Rist saaks kriiside ajal tegutseda süsteemselt ja koordineeritult.

Maksym Dotsenko, Ukraina Punase Risti peadirektor, jagas oma organisatsiooni praktilisi õppetunde rahvusvahelise relvakonflikti tingimustes, kuidas toimis koostöö valitsusega, millised olid õiguslikud ja logistilised takistused ning mis võimaldas säilitada humanitaarset neutraalsust ja tõhusust. Ukraina kogemus rõhutas praktilisi eeldusi: eelkokkulepitud evakuatsioonimarsruudid, ERT-meeskondade standardne varustus ja rollijaotus päästeteenistusega, viie logistikakeskuse mudel ning humanitaarabi vastuvõtu „tehniline selgroog“, mille abil liikus üle 65 000 tonni abi. Ukraina kogemus on kainestav meeldetuletus, et **valmisolek on otsus, mitte tunne**. Kui seadused, partnerlus ja süsteemid on paigas juba enne kriisi, jõuab abi inimesteni viivitusega.

Ukraina kogemus kinnitas, et riiki toetava humanitaarpartnerina tegutseva Punase Risti roll peab olema seaduslikult määratletud ja praktiliselt integreeritud riiklikesse kriisi-, sotsiaal- ja tervishoiusüsteemidesse. Teabepäeva ajastus on märgilise tähtsusega, kuna Eesti valmistub kinnitama uut Tsiviilkriisi ja Riigikaitse seadust, mis määratleb kõigi kriisijuhtimises osalejate rollid ja vastutuse. Punase Risti rolli õiguslik määratlemine selles raamistikus on loogiline ja vajalik samm, et viia Eesti õigusruum kooskõlla rahvusvaheliste kohustuste ja Euroopa riikide praktikaga.

ICRC piirkondliku delegatsiooni juht **Séverine Chappaz** selgitas, kuidas riigid saavad ja peavad juba rahuajal looma õigusliku raamistiku, mis tagab humanitaarorganisatsioonide tegevusvõime sõja või kriisi puhkemisel. ICRC tõi Eesti jaoks selgelt välja neli rahuaegset valmisolekunõuet:

1. nõuetele vastavad sõjavanglate kinnipidamisasutused;
2. Punase Risti otsimisteenistus sõjategevuse tõttu kadunud isikute leidmiseks;
3. süsteemid tsiviilkahju vältimiseks;
4. kiire ja takistamatu juurdepääs humanitaarabile.

IFRC piirkondliku klasterdelegatsiooni juht **Christie J. Edwards** andis ülevaate Föderatsiooni ülemaailmsest hädaolukordade reageerimissüsteemist, rahastuse mehhanismidest (*DREF ja Emergency Appeals*) ning rõhutas valmisoleku olulisust - kui süsteemid ja rollid on selgelt määratletud, jõuab abi inimesteni tundide, mitte päevadega.

IFRC standardvahendid, PER-võimekuse hindamine ja arendamine, DREF-i stardirahastus, ERU üksused lühendavad reageerimisakna tundideni tingimusel, et riigis on tolli-, viisa- ja kutsekvalifikatsioonide kiirkorrad eelnevalt kokku lepitud.

Eesti Vabariik on ratifitseerinud 1949. aasta **Genfi konventsioonide** ja nende lisaprotokollide. Nendest tuleneb kohustus toetada ja tunnustada oma riigi territooriumil tegutsevat **Rahvuslikku Punase Risti Seltsi** kui riiki toetavat organisatsiooni humanitaarvaldkonnas (*“auxiliary to the public authorities in the humanitarian field”*). Eesti kontekstis tähendab see, et riik peaks tagama rahvusliku seltsi jätkusuutliku tegevuse ka rahu ajal, et olla valmis nii konfliktideks kui ka hädaolukordadeks. Tänapäevase EPR-i reageerimisvõime tugineb peamiselt vabatahtlike panusel ja projektipõhisel rahastusel. Püsiv ja seaduslikult kinnitatud partnerlus on eeltingimuseks, et võime hoida valmisolekut ka väljaspool üksikprojekte.

ICRC ja IFRC mõlemad esindajad rõhutasid Tallinnas toimunud teabepäeval, et riigi ja Punase Risti koostöö ei ole pelgalt head tahet väljendav partnerlus, vaid osa rahvusvahelisest humanitaarõigusest (IHL).

Ürituse arutelud tõid esile Eesti konteksti jaoks mitu olulist järeldust:

- **Eesti Punane Rist on juba täna sisuliselt osa riigi kriisivalmiduse süsteemist**, kuid selle roll ei ole õiguslikult ega struktuurselt selgelt määratletud.
- **Ilma seadusliku mandaadita jääb koostöö fragmentaarseks** ning otsused sõltuvad ametnike ja institutsioonide heast tahtest, mitte süsteemist.
- **Ukraina kogemus** näitas, et humanitaarpartnerluse tugevus määrab, kui kiiresti ja tõhusalt riik suudab oma elanikkonda kriisis toetada.
- **Rahvusvahelise õiguse ja diplomaatia tasandil** on Eesti Punase Risti tunnustamine ja kaasamine ka osa Eesti rahvusvahelise usaldusväarsuse ja humanitaardiplomaatia kuvandist.
- **EPR-i operatiivne suutlikkus** sõltub püsivast kaasamisest, õiguslikust mandaadist ja rahalisest stabiilsusest. Ilma nendeta jääb valmisolek killustatuks ja lünklikuks.

Seega ei ole küsimus ainult abiorganisatsiooni rollis, vaid **riigi valmisoleku kvaliteedis ja suutlikkuses täita oma rahvusvahelisi kohustusi**.

Et tagada selle rakendamine, peab riik määratlema Punase Risti õigusliku staatuse ja volitused, tagama koostöömehhanismid rahuajal ja kaitsma Punase Risti embleemi ning töötajaid kriisiolukorras

Peamised sõnumid koostöö tugevdamiseks Eesti Punase Ristiga

1. Määratleda Eesti Punase Risti õiguslik staatus ja roll

Eesti Punast Risti tuleb seaduse tasandil tunnustada kui riiki toetavat abiorganisatsiooni humanitaarvaldkonnas. Selge õiguslik raam tagab, et koostöö ei põhine üksikute ametnike headel suhetel, vaid institutsionaalsel vastutusel. Vastavalt rahvusvahelise humanitaarõiguse ja Punase Risti ja Punase Poolkuu Liikumise statuudile on rahvuslik selts Genfi konventsioonidega liitunud riigi ainus Punase Risti organisatsioon, mida riigi valitsus on tunnustanud, tegutseb PR Liikumise põhiprintsiipide alusel ja mille tegevus katab kogu riigi territooriumi. Seadus peab määratlema Punase Risti rolli elanikkonnakaitses, tervishoius, sotsiaalhoolekandes ja rahvusvahelise humanitaarabi korraldamisel. Ukraina kogemus näitas, et ametlikult määratletud roll võimaldas Punase Risti kaasamist otsustustesse ja ressursside kiiret liikumist kriisiolukorras, aidates vältida segadust vastutuses ja koordineerimises.

2. Kaasata Punane Rist riiklike kriisikomisjonide ja elanikkonnakaitses võrgustike püsiliikmeks

Tõhus koostöö eeldab, et Punane Rist on kaasatud mitte ainult reageerimisse, vaid ka planeerimisse ja otsustamisse. Püsiliikmelisus tagab, et evakuatsioon, varjupaigad, tervishoiuabi ja psühhosotsiaalne tugi kavandatakse koos, mitte eraldi. Ukraina näide tõestas, et tänu Punase Risti varasemale kaasamisele riiklikku pääste- ja sotsiaalstruktuuri suudeti kriisi esimestel päevadel tagada koordineeritud humanitaarabi ja evakuatsioon enam kui kümnele miljonile inimesele.

3. Tugevdada rahvusvahelise humanitaarõiguse (IHL) teadlikkust ja rakendamist Eestis

ICRC rõhutas Tallinnas, et humanitaarõigus rakendub ainult siis, kui riigid valmistuvad selle järgimiseks juba rahuajal. Eesti peab tagama, et IHL on süsteemselt integreeritud riigiametnike, kaitseväelaste ja kohalike omavalitsuste koolitusprogrammidesse ning kriisijuhtimise protseduuridesse. Ukrainas võimaldas varasem teadlikkus ja koostöö ICRC-ga kiire reageerimise, humanitaarabi kanalite avamise ja sõjavangide õiguste kaitse ka relvakonflikti tingimustes.

4. Uuendada ja ühtlustada riigi ja Punase Risti koostöölepingud

Kehtivad koostöökokkulepped eri valdkondades on ebaühtlased ja sõltuvad asutuse tasemest. Vajalik on valitsuse tasandil kinnitatud raamleping, mis hõlmab

elanikkonnakaitset, evakuatsiooni, psühhosotsiaalset tuge, humanitaarabi logistikat ja infovahetust.

Ukrainas sõlmiti juba enne 2022. aastat riiklik koostööprotokoll Punase Risti ja päästeteenistuse vahel, mis määratles kommunikatsiooni ja otsustusvood. See dokument oli sõja esimestel nädalatel kriitilise tähtsusega.

5. Korraldada ühiseid õppusi, koolitusi ja planeerimisõppuseid koos riiklike ametkondadega

IFRC ja Ukraina Punase Risti kogemus näitab, et õppused, kus riiklikud ametkonnad ja humanitaarorganisatsioonid tegutsevad samas juhtimisraamistikus, vähendavad otsustusviivitusi ja infolünki kriisiolukorras. Eestis tuleb kehtestada iga-aastane õppuste kalender, mis hõlmab ka humanitaarabi, evakuatsiooni ja MHPSS-protsesse.

6. Luua ühtne humanitaarabi ja logistika platvorm (Humanitarian Supply Chain Hub)

Eesti riik peab koostöös Punase Ristiga looma integreeritud humanitaarlogistika süsteemi, mis ühendab riiklikud varud, transpordivõimekuse ja andmevood. Selline platvorm tagab, et kriisiolukorras on selge ülevaade saadaval olevatest ressurssidest ja nende liikumisest.

Ukrainas võimaldasid viis riiklikku logistikakeskust Punase Risti koordineerimisel toimetada abi 65 000 tonni ulatuses üle riigi - süsteem, mida rahvusvahelised partnerid on toonud eeskujuks.

7. Lihtsustada humanitaarabi tolli-, logistika- ja juriidilisi protseduure

Humanitaarabi peab kriisiolukorras liikuma automaatselt ja prioriteetselt. Vajalik on õiguslik mehhanism, mis võimaldab humanitaarabi kohest vabastamist tollist ja kiirendatud logistikakorraldust.

ICRC rõhutas, et humanitaarabi liikumise takistamine või viivitus võib kujutada endast rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumist. Ukrainas kehtestatud tollivabastuse mehhanismid võimaldasid Punase Risti kaudu abi jagamist tundide jooksul, mis peab olema ka Eesti süsteemi osa.

Eestis tuleks kehtestada automaatne humanitaarabi sissepääsu kord (*Humanitarian Fast Track*), mis rakendub riikliku eriolukorra või rahvusvahelise abitaotluse korral ning koos tolli kiirkorraga sätestada kriisiolukordadeks:

- erimenetlus rahvusvaheliste ekspertide viisade ja tööloa jaoks;
- erandkorras kiire kutsekvalifikatsioonide tunnustamine (nt välisriigi arstid, õed, paramedikud ERU koosseisus);
- tolli- ja maksusoodustused humanitaarlastile;

- selged reeglid mitte-rahaliste annetuste (*in-kind*) vastuvõtuks ja kvaliteedikontrolliks.

8. Integreerida psühhosotsiaalne tugi ja vaimse tervise abi elanikkonnakaitse süsteemi

Vaimne vastupidavus on kriiside lahutamatu osa. EPRI psühhosotsiaalne võrgustik tuleb ametlikult kaasata riiklikku elanikkonnakaitse raamistikku, et tagada kriisiolukordades psühholoogiline ja emotsionaalne tugi.

Ukrainas pakkus Punane Rist üle miljoni inimesele MHPSS-teenuseid, aidates taastada kogukondade toimetulekut ja ennetada sekundaarseid kriise, nagu läbipõlemine ja sotsiaalne isolatsioon.

9. Luua vabatahtlike kaasamise ja kiirmobilisatsiooni mehhanism

Vabatahtlikud on iga humanitaar- ja elanikkonnakaitse süsteemi selgroog. Eesti peab looma operatiivvabatahtlike registri, mis sisaldab koolitatud isikute oskusi, varustust ja asukohta. See võimaldab kiiret kaasamist kriisiolukordades.

Ukrainas oli Punase Risti vabatahtlike süsteem integreeritud riiklikku kriisireageerimisse, mis võimaldas üle 10 000 inimese kiiret mobiliseerimist ning tegutsemist koos päästeteenistustega.

10. Siduda elanikkonnakaitse rahastamine riiklike strateegiate ja eelarveprogrammidega

Eesti peab tagama, et elanikkonnakaitse rahastus hõlmab ka Punase Risti tegevusi ja vastava võimekuse arendamist. IFRC rõhutab, et püsirahastus on valmisoleku põhieeldus, ilma selleta muutub reageerimine projektipõhiseks ja ebastabiilseks. Ukrainas võimaldas riiklik rahastus koos rahvusvaheliste partnerite panusega Punase Risti kiiret ja jätkusuutlikku tegutsemist.

Selline rahastus peab olema mitmeaastane ja stabiilne, mitte projektipõhine, et tagada reageerimisvõime ja vabatahtlike võrgustiku jätkusuutlik areng. Eraldised seotakse RESiga ja Sotsiaal-, Siseministeeriumi ning Välisministeeriumi valdkonna programmidega, vältides projektipõhist killustatust.

11. Tugevdada kommunikatsiooni Punase Risti mandaadi, neutraalsuse ja erapooletuse osas

Avalikkus ja ametkonnad peavad üheselt mõistma, et Punase Risti neutraalsus ei tähenda tegevusetust, vaid tagab usaldusväärse juurdepääsu kõikidele osapooltele ja kaitse humanitaarabi osutamisel.

Ukrainas oli neutraalsuse ja erapooletuse selgitamine võtmetähtsusega tegur, mis võimaldas Punase Risti vabatahtlikel pääseda isegi okupeeritud aladele ja päästa elusid.

12. Arendada rahvusvahelist koostööd ja diplomaatilist nähtavust

Eesti, Läti ja Leedu peavad sõlmima ühise humanitaarvõimekuse kokkuleppe, mis loob ühtse mehhanismi ressursside, ekspertide ja abi liikumiseks üle piiride. ICRC ja IFRC rõhutasid, et regionaalne solidaarsus ja koordineerimine on Euroopa humanitaarjulgeoleku uus standard. Balti ühine lubadus (pledge) 2026. aasta Rahvusvahelisel Punase Risti Konverentsil annaks Eestile nähtavuse ja usaldusväärsuse rahvusvahelisel tasandil.

13. Tunnustada ja arendada innovatiivseid teenuseid elanikkonnakaitses

EPRi sotsiaalne kiirabi, operatiivvabatahtlike süsteem ja kogukondlik valmisolekuvõrgustik on rahvusvaheliselt tunnustatud uuendused, mis ühendavad meditsiinilise, sotsiaalse ja kogukondliku toe. Need teenused tuleb käsitleda ametliku elanikkonnakaitses infrastruktuuri osana, mis tugevdab nii riiklikku kui kohaliku tasandi reageerimisvõimet.

Need teenused võivad tulevikus olla ka osa Euroopa Liidu innovatsiooniraamistikust (nt RescEU, Horizon Europe, EU4Health), tugevdades Eesti rolli innovatiivse elanikkonnakaitses mudelriigina.

14. Luua Eesti riigi ja Punase Risti ühine valmisolekuindeks („Resilience Index“)

Valmisolekuindeks peab võimaldama riigil ja Punase Ristil regulaarselt mõõta elanikkonna valmisolekut, vabatahtlike aktiivsust, varustuse ja logistika olukorda ning reageerimisvõime arengut.

Ukrainas näitasid piirkonnad, kus kasutati sarnaseid hindamismeetodeid, kõrgemat ellujäämist ja kiiremat taastumist. Eestis looks selline andmepõhine raamistik aluse teaduspõhisele poliitikakujundusele ja investeerimisotsustele.

15. Tugevdada embleemi kaitset ja väärkasutuse ennetust

Punase Risti embleem ja nimetus on Eestis seadusega kaitstud, kuid kriisis on vaja selget rakendusraamistikku. Ühtsed SOP-id ja vastutus (kes tuvastab, kes sekkub, kuidas rikkumine lõpetatakse), asutuste vaheline kokkulepe ja kontaktpunktid (PPA, Päästeamet, Terviseamet, EPR), sihitud koolitused ning kiirkaebuse/meeldetuletuse kord ürituskorraldajatele ja KOV-idele.

Ukraina kogemus näitab, et range ja praktiline embleemikord hoiab humanitaarjuurdepääsu avatuna. Pelgalt seadusesäte ei taga seda ilma operatiivsete protseduuride ja järelevalveta.

Eesti Punane Rist on valmis võtma suuremat vastutust ja täitma oma mandaati riiki toetava humanitaarorganisatsioonina. Selleks vajab ta riigi strateegilist tuge, selget

mandaati ja koostöömehhanisme, mis võimaldavad tegutseda operatiivselt ja sõltumatult, kuid alati koordineeritult. Selleks on vaja, et riik:

- kinnitaks Punase Risti õigusliku staatuse seaduses;
- looks süsteemse koostöömehhanismi riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja humanitaarpartnerite vahel;
- ning integreeriks humanitaarvõimekuse rahastamise ja planeerimise riiklikesse arengukavadesse.

Need sammud tugevdavad Eesti rolli Euroopa Liidu tsiviilkaitse mehhanismis (UCPM) ja Balti- ning Põhjamaade koostööstruktuurides, luues tervikliku süsteemi, kus humanitaarne ja riiklik valmisolek toetavad teineteist.

See ei ole pelgalt organisatsiooniline muudatus, vaid see on **riiklik investeering Eesti vastupanuvõimesse**. Kui riik toetab oma Punast Risti rahu ajal, saab ta sellele toetuda ka kõiksugustes kriisides sh sõja ajal.

1. Sissejuhatavad sõnavõttud

29. septembril 2025 toimus Välisministeeriumi Jaan Poska saalis Eesti Punase Risti (EPR) ja rahvusvaheliste partnerite kõrgetasemeline teabepäev „**Punane Rist kriiside eesliinil: Ukraina kogemus ja Eesti valmisolek**“.

Üritus oli suunatud riigiasutuste ja partnerorganisatsioonide juhtidele, kes vastutavad elanikkonnakaitse, tervishoiu, sotsiaalhoolekande ja kriisivalmiduse arendamise eest. Teabepäeva eesmärk oli tugevdada arusaama Punase Risti rollist riigi humanitaarvõimekuse osana ning kaardistada koostöövõimalused uue õigusraamistiku kujundamisel.

Teabepäeva modereeris **Eesti Punase Risti juhatuse liige ja kriisijuht Kirill Badikin**, kes avas kohtumise tänusõnadega Välisministeeriumile ja rõhutas ürituse strateegilist tähendust. Tema sõnul on üha pingelisema julgeolekuolukorra tingimustes Punase Risti ja riigi partnerlus elutähtis osa Eesti elanikkonna kaitsevõimest. Badikin toonitas, et teabepäeva praktiline väärtus seisneb teadmiste ja kogemuste vahetamises, mis aitab suurendada valmisolekut, tugevdada kogukondlikku vastupanuvõimet ning tagada, et humanitaartegevus oleks riiklikult koordineeritud ja tõhus.

Ta rõhutas, et Eesti Punane Rist tegutseb rahvusvahelise humanitaarõiguse alusel riiki toetava (*auxiliary*) organisatsioonina humanitaarvaldkonnas, mis tähendab vastutust olla valmis nii kriisides reageerima kui ka rahuajal elanikkonda ette valmistama.

Eesti Punase Risti peasekretär Arvi Perv pöördus osalejate poole sõnumiga, et valmisolek ei tähenda üksnes suuri kataastroofe, vaid ka igapäevaseid olukordi, kus on vaja teadmisi, oskust ja tahet teisi aidata. Ta tõi paralleeli Ukraina kogemusega, kus enne 2022. aasta sissetungi eeldati, et elu jätkub tavapäraselt, kuid sõja alguses selgus, et paljud inimesed polnud valmis mitte ressursside, vaid teadmiste ja oskuste puudumise tõttu.

Perv rõhutas Punase Risti ainulaadset positsiooni maailmas liikumisena, millel on rahvusvaheline mandaat ja tegutsemisvõrgustik 191 riigis. Tema sõnul on Punase Risti roll riikide jaoks eriline, kuna see tuleneb Genfi konventsioonidest ning eeldab, et konventsioonid ratifitseerinud riigid arvestavad ja toetavad oma rahvusliku Punase Risti seltsi tegevust. Perv märkis, et Eesti peab investeerima kogukondade valmisolekusse juba rahuajal, et kriisi korral ei tuleks enam improviseerida. „Valmisolek ei ole tunne, see on otsus,“ sõnas ta, kutsudes riigiasutusi ja partnereid üles tegutsema ühiselt, et Eesti Punane Rist oleks alati tegutsemisvalmis ja usaldusväärne partner riigile.

Välisministeeriumi välismajanduse ja arengukoostööküsimuste asekanstler

Mariin Ratnik tervitas osalejaid Välisministeeriumi nimel, tänades Eesti Punast Risti algatuse eest ning rõhutades arutelu olulisust Punase Risti organisatsioonide rolli üle kriisideks valmistumisel, neile reageerimisel ja nende mõjude leevendamisel.

Ratnik kinnitas, et Punase Risti töötajad ja vabatahtlikud on sageli esimesed reageerijad kriisides ja viimased, kes piirkonnast lahkuvad. Ta selgitas Rahvusvahelise Punase Risti Komitee (ICRC) mandaadi olemust, mis hõlmab abi osutamist sõjaohvritele, humanitaarõiguse täitmise järgimist ja sõjavangide kohtlemise järelevalvet.

Jagades isiklikku kogemust Ukrainaga seotud töö kaudu, rõhutas Ratnik Punase Risti neutraalsuse ja erapooletuse tähtsust ning vajadust mõista selle rolli eripära võrreldes riikide poliitiliste ja sõjaliste seisukohtadega. Tema sõnul on humanitaaralase koostöö vajadus praeguses julgeolekuolukorras erakordselt suur ning Eesti peab oma partnerlussuhted Punase Ristiga hoidma ja tugevdama.

Ratnik lõpetas sõnumiga, et humanitaaralane koostöö ja valmisolek ei ole pelgalt abitegevus, vaid osa Eesti julgeolekust ja rahvusvahelisest usaldusväärsusest. Täna sed arutelud aitavad tema hinnangul kujundada praktilisi lahendusi, mis tugevdavad riigi ja Punase Risti koostööd elanikkonnakaitse ning humanitaarsüsteemide arendamisel.

2. Eesti Punane Rist – Rahvusliku Seltsi roll ja valmisolek

Kirill Badikin, juhatuse liige ja kriisijuht, Eesti Punane Rist (EPR)

Kirill Badikin avaldas tänu Välisministeeriumile ja kõigile partneritele usalduse ning püsiva koostöö eest, rõhutades, et Eesti Punase Risti sajandipikkune kogemus saab täies mahus toetada riigi vastupanuvõimet vaid siis, kui raamistikud ja rollid on rahuajal kokku lepitud.

Eesti Punase Risti ajalooline kujunemine

Eesti Punase Risti (EPR) tegevus sai alguse 24. veebruaril 1919, mil Eesti Vabariigi valitsus kinnitas dr. Hans Leesmenti koostatud põhikirja. Juba Vabadussõja ajal hoolitsesid Punase Risti sanitaarrongid enam kui 43 000 haavatud ja haige eest, rajati esmaabipunkte, hooldekodusid ja lastekodusid ning loodi alus Eesti esmaabi- ja vetelpäästevõrgustikule. Väheste vahenditega leiti loovaid lahendusi, näiteks valmistati patju saiajahukottidest ning nakkushaiguste leviku tõkestamiseks töötasid saun-desinfektsioonirongid, kus inimesed said end pesta, riideid desinfitseerida ja puhtana väljuda. 1940. aasta riigipööre katkestas Eesti Punase Risti töö pooleks sajandiks, kuid 1991. aastal taastati Eesti Punane Rist ja 1992.a. tema liikmesus Rahvusvahelises Punase Risti ja Punase Poolkuu Föderatsioonis ning organisatsioonist sai taas Eesti ühiskonna lahutamatu osa.

Mandaat ja põhimõtted: abiorganisatsioon riigile humanitaarses valdkonnas

Eesti Punane Rist (EPR) tegutseb rahvusvahelise humanitaarõiguse alusel riiki abistava abiorganisatsioonina humanitaarses valdkonnas (auxiliary to the public authorities in the humanitarian field). Organisatsiooni tegevust suunavad 7 põhiprintsiipi (inimlikkus, neutraalsus, erapooletus, sõltumatus, vabatahtlikkus, ainusus, rahvusvahelisus), mis tagavad usaldusväarsuse nii riigiasutuste kui ka elanikkonna silmis. EPR-i tugevus on üle-eestiline struktuur, mis koosneb 16 kohalikust seltsist ning alates 2025. aastast toimivast regioonitasandist, võimaldades tegutseda igas maakonnas ja hädaolukordadele reageerida. Samas tugineb see suutlikkus suurel määral vabatahtlike panusel ja partnerite koostööl.

Eesti Punase Risti kuulumine 191 riiki ühendavasse ülemaailmsesse liikumisse on tagab Eestile juurdepääsu rahvusvahelisele kogemusele, partneritele ja ressurssidele ning võimaldab tegutseda sillana kogukondade, riigi ja rahvusvaheliste humanitaarvõrgustike vahel.

Tegevus rahuajal: haavatavate toetamine ja kogukondade vastupanuvõime

Rahua ajal keskendub Eesti Punane Rist haavatavate inimeste toetamisele ja kogukondade vastupanuvõime suurendamisele. Pakutakse koduhooldust ja sotsiaaltranspordi, jagatakse toidupakke ja esmatarbeid, korraldatakse noortelaagreid ning arendatakse kogukondlike programme. Igal aastal jõuavad Punase Risti esmaabi ja psühholoogilise esmaabi koolitused tuhandete inimesteni. Samuti toetatakse Ukraina sõjapõgenike lõimumist keeleõppe, nõustamise ja kogukonnatoega. Kõike seda veavad väljaõppinud ja koordineeritud vabatahtlikud, kes tegutsevad igas maakonnas. Samas on suur osa meie tegevusest võimalik vaid projektipõhise rahastuse toel, mis muudab järjepidevuse tagamise keeruliseks ja rõhutab vajadust stabiilsema partnerluse järele riigi ja kohalike omavalitsustega.

Reageerimine kriisides ja rahvusvaheline solidaarsus

Kriisiolukordades ulatub EPR-i roll Eestist kaugemale. Pärast taasiseseisvumist toetati Estonia laevahuku ohvrite lähedasi koostöös Soome ja Rootsi Punase Ristiga ning osutati vaimse tervise tuge. Koostöös Riigikantseleiga abistati Saksa okupatsiooni ohvreid dokumentide vormistamisel ja kompensatsioonitaotlustes. Aastate jooksul on humanitaarabi saadetud Tšetšeeniasse, Afganistani, Horvaatiasse, Türgi, Liibüasse, Marokosse, Poolasse ja teistesse kriisikolletesse. COVID-19 pandeemia ajal reageeris Eesti Punane Rist riigi kutsele koheselt ning vabatahtlikud tegutsesid sadamates ja lennujaamas ööpäevaringselt, mõõtsid saabujate kehatemperatuuri, jagasid tervisenõuandeid ja aitasid vaksineerimiskeskustes. See kogemus näitas, et Eesti Punane Rist on suuteline kiiresti reageerima, kuid selline reageerimisvõime sõltub otseselt vabatahtlike panusest ja partnerasutuste usaldusest ning toetusest. Jätkusuutlikkuse tagamiseks on vaja süsteemsemat kaasamist ja rahalist tuge riigi poolt. Esimese koroonalaine ajal jaotati inimestele üle 80 000 kaitsemaski, korraldati teavituskampaaniaid ja toetati eesliini töötajaid annetuste kampaaniaga.

Ukraina sõja laienemisel 2022. aastal viis Eesti Punane Rist läbi üleriigilise humanitaarabi kampaania, saates Ukrainasse kaheksateist rekkat humanitaarabi ja jagades Eestis põgenikele üle 33 000 esmatarbeeseme. Ukraina Punasele Ristile kanti üle ligi neli miljonit eurot, millega toetati haiglale ja rehabilitatsioonikeskuste taastamist, elektrivarustuse tagamist ja toiduabi andmist. Eestis pakuti psühhosotsiaalset tuge enam kui 6 500 ukraina põgenikule, loodi ajutised apteegipunktid hotellis Dzingel ja laeval Tallink M/S Isabelle, kus proviisorid nõustasid üle 3 600 inimese ja jagasid enam kui 9000 pakendit ravimeid. Rahalise abi programmide kaudu said ukraina põgenikud Rimi ja Apothekaga koostöös kinkekaarte esmatarbeks ja ravimite soetamiseks. Kõik see toimus tänu vabatahtlike ja partnerite ühisele pingutusele.

Fookusvaldkonnad: esmaabi, vaimne tervis ja humanitaarabi

Järgmiste aastate fookusvaldkonnad on esmaabi, MHPSS (vaimse tervise ja psühhosotsiaalne tugi) ning humanitaarabi. Esmaabis suurendatakse elanikkonna ja partnerite valmisolekut, laiendatakse koolitajate võrgustikku, arendatakse õppekavasid ning pakutakse kriisimeeskondadele erakorralise abi väljaõpet. Koostöös Sotsiaalministeeriumiga on koostatud plaan elanikkonna elupäästvate oskuste kiireks kasvatamiseks ning arendatud strateegiline partnerlus.

Vaimse tervise valdkonnas tegutseb ligi 300 koolitatud vabatahtlikku, kes pakuvad psühholoogilist esmaabi ja peresidemete taastamise teenust koostöös Rahvusvahelise Punase Risti Komiteega. „Rahunemispeatuse“ piloot PPA-ga näitas, et psühhosotsiaalne tugi aitab ennetada konflikte ja parandada turvalisust ka igapäevaolukordades. Humanitaarabi valdkonnas hoitakse valmis kriisivarusid ja arendatakse humanitaarabi logistikaplatvormi, kuid ressursside maht on piiratud ja sõltub projektipõhistest vahenditest. Eesti Punane Rist teeb tihedat koostööd riiklike struktuuride ja rahvusvaheliste partneritega, et tagada, et olemasolev suutlikkus oleks riiklikult integreeritud ja toetatud. 2025. aasta lõpus viiakse läbi rahvusvaheline õppus „AirBridge Estonia 2025“, mis testib rollijaotust, koordineerimist ja abi vastuvõtmist, sealhulgas UCPM-mehhanismi raames.

Õiguslik raam ja koostöö riigiga

Kirill Badikin rõhutas oma ettekandes, et Eesti Punane Rist vajab õiguslikku selgust ja süsteemset kaasamist riiklikesse protsessidesse. Täna sõltub EPRI töö suurel määral projektipõhisest rahastusest ja vabatahtlike panusest, sest riiklik püsitoetus humanitaarses valdkonnas puudub. See piirab meie võimet olla püsivalt valmis reageerima ja osalema riiklikes protsessides, mis omakorda vähendab süsteemi terviklikkust.

Organisatsioon on esitanud ettepanekud Tsiviilkriisi ja Riigikaitse seaduse eelnõusse, et kirjeldada Punase Risti rolli ja volitusi elanikkonnakaitstes ning luua alus stabiilseks koostööks planeerimisel, õppustel ja infovahetuses. Eesti on ainus Balti riik, kus Punase Risti rolli ei reguleeri eraldi seadus. Selle kehtestamine looks õigusliku aluse koordineeritud ja usaldusväärsele partnerlusele, mis vastab nii rahvusvahelisele praktikale kui ka Eesti rahvusvahelistele kohustustele.

Badikin rõhutas ka vabatahtlike süsteemi arendamise olulisust, sealhulgas koolituse, varustuse ja digitaalse platvormi loomist, mis võimaldab vabatahtlike kiiret kaasamist ja teavitamist kriisiolukordades. Eriti oluline on sotsiaalse kiirabi teenuse edasiarendus koostöös Häirekeskusega, et pakkuda inimestele tuge olukordades, kus meditsiiniline või korrakaitseiline sekkumine ei ole vajalik. Selline lähenemine muudab süsteemi tõhusamaks ja aitab inimestel abi saada väärikalt ja õigeaegselt.

Eesti Punane Rist on üle saja aasta olnud osa Eesti ühiskonna loost aidates sõdades, kriisides ja rahuajal. Tänane väljakutse on tagada, et see ajalooline vastutus oleks toetatud tänapäevase õigusliku ja institutsionaalse raamistikuga. Eesti Punane Rist ei ole tavaline vabaühendus, vaid rahvusvahelises humanitaarõiguses määratletud partner riigile, kelle rolli tugevdamine tugevdab ka riigi valmisolekut ja vastupanuvõimet. Badikin lõpetas sõnumiga, et kriisideks valmisolek on teadlik otsus ja ühine vastutus. Kui riik toetab ja kaasab oma rahvuslikku Punast Risti seltsi rahuajal, saab ta kriisis toetuda tugevale, motiveeritud ja usaldusväärsele partnerile.

3. Ukraina Punane Rist – õppetunnid rahvusvahelisest relvakonfliktist ja valmisoleku tähendus

Maksym Dotsenko, Peadirektor, Ukraina Punane Rist (UPR)

Maksym Dotsenko tänas Eestit ja partnereid järjepideva toe eest alates 2022. aastast ning rõhutas, et Ukraina Punase Risti vastus kriisile on samaaegselt strateegiline ja operatiivne ning koosneb tuhandetest väikestest, kuid kriitilistest detailidest. Ukraina kontekst on pikaajaline rahvusvaheline relvakonflikt: aktiivne rindejoon on ligikaudu 1200 kilomeetrit, umbes 20% riigi territooriumist (u 110 000 km²) on okupeeritud, suurusjärgus Lõuna-Koreaga. Esimeste päevade jooksul liikusid miljonid inimesed sisemaale ja üle piiride; praegu on rahvusvaheliselt registreeritud umbes seitse miljonit Ukraina põgenikku ning ligikaudu neli miljonit sisepõgenikku. 2024. aasta lõpuks oli UPR abi saanud ligikaudu 13 miljonit inimest. Pikaajalise kriisi tingimustes tähendab see samu inimesi, keda tuleb toetada korduvalt ja järjepidevalt.

Organisatsiooni kasv ja võimekus

Enne 2022. aastat töötas UPR-s ligikaudu 400 töötajat ja 1 000 vabatahtlikku. Kolme ja poole aastaga on organisatsioon kasvanud ligi 5 000 töötajani ja 10 000 vabatahtlikuni. Struktuur katab 24 regionaalset ja umbes 180 kohalikku haru (kokku ligi 200), tegutsedes valitsuskontrolli all oleval territooriumil. Peamiste tegevuste hulgas on olnud üle 300 000 inimese evakueerimine (eriti Donetski, Luhanski, Harkivi ja Kiievi oblastitest), jätkuvad evakuatsioonid Sumõs, Harkivis ja Donetskis, miiniohu alane teavitustöö enam kui 400 000 inimesele ning psühhosotsiaalne tugi (MHPSS) umbes miljonile inimesele. Muutuv sõjapidamine sh FPV-droonide kasutamine on nihutanud ohutsoone 30–40 kilomeetri kaugusele rindest, mis tähendab, et ka tagala ei ole enam turvaline ning evakuatsioonitegevus püsib pidevalt intensiivsena.

Valmisolek enne täiemahulist sõda

Ukraina Punane Rist ja riigiasutused, eeskätt Ukraina Riiklik Päästeteenistus (SESU), leppisid juba enne 24. veebruari 2022 kokku üleriigilistes suhtlus- ja koostööalgoritmides. Sõlmiti kokkuleppeid sotsiaalpoliitika, tervishoiu ja veteranide valdkonnas ning loodi otseliinid humanitaartegevuseks. Punase Risti Liikumise sees koondati hädaolukorra lahendamise plaanid ühtseks raamistikuks; määratleti evakuatsioonimarsruudid ja vastavad käivituslätved (triggerid). Käivitati hädaolukorra operatsioonikeskus (EOC), millest kujunes otsustuskeskus ja kiirreageerimise ühisfondi (Emergency Pooled Fund) haldaja. Tavarežiimis koguneti iga kahe nädala järel, kriisi eskaleerumisel sagedamini.

Valmistuti sidekatkestusteks ja küberohtudeks: loodi alternatiivsed suhtluskanalid (satelliitside, hiljem Starlink) nii reageerimismeeskondadele (ERT) kui regiooni- ja

peakontori juhtidele. Testiti standardtööprotseduure (SOP), korraldati simulatsioone peakorteri, regioonide ja reageerimisüksuste vahel. Enne sõda tegutses riigis ka Liikumise kriisijuhtimisüksus, mis korraldas iganädalasi kohtumisi, vähendas dubleerimist ja tagas ühtse tegutsemise. Paralleelselt töötas UPR ka selle nimel, et Punase Risti roll tsiviilkaitstes oleks selgesõnaliselt fikseeritud seadustes.

Reaalsus pärast 24. veebruari: „üks meeskond“

Täiemahuline sõda muutis töökorralduse tundidega - valitsus, päästeteenistus, politsei ja UPR hakkasid toimima ühise meeskonnana. „Roheliste koridoride“ evakuatsioonid toimusid sageli ilma relvarahuta ja pideva pommitamise all, mistõttu oli vaja tundide täpsusega kooskõlastusi presidendi kantselei, valitsuse, SESU, politsei ja UPR-i vahel. Koostöös valitsusega töötati välja kujundati uus humanitaarabi vastuvõtu- ja jaotus-süsteem, mille kaudu saabus ja liikus abi enam kui kuue kuu jooksul; kokku jaotati üle 65 000 tonni humanitaarabi.

Selleks rajati viis logistikakeskust, millest kolm Lääne-Ukrainas (vastuvõtt) ja kaks Kesk-Ukrainas (jaotus) ning sama taristut kasutatakse ka „emergency in emergency“ olukordades, kus loodusõnnetused või teised kriisid kattuvad relvakonfliktiga. Rollid ja vastutus jaotati nii, et UPR vastutab vaid tarneahela osade eest, mida ta tegelikult juhib.

Kohalike harude hoidmine ja juhtimine

Kohalike struktuuride töö hoidmine oli strateegiline. Hersoni piirkondlikku organisatsiooni toetati eraldi finantskanalitega (enne vabastamist 2022. novembris), Luhanski ja Donetskis organisatsioonid paigutati ümber. Paljud töötajad ja vabatahtlikud keeldusid evakueerumisest, soovides jääda oma kogukondi teenima. Neile suunati täiendavat kaitsevarustust, sõidukeid ja rahalist tuge. Spontaanselt liitunud vabatahtlike massilist lisandumist juhiti „kihtjuhtimise“ põhimõttel: kogenud vabatahtlik juhib 5–7 liiget, kes omakorda koordineerivad spontaanselt appi tulnuid. Koos SESU-ga täpsustati sündmuskoha töökorraldus: UPR-i hädaolukorra reageerimismeeskonnad (ERT) on sündmuspaiga esmane partner; vajadusel koordineerivad nad lisajõude, varustavad neid isikukaitsevahenditega ja tagavad ohutusjuhised.

Hädaolukorra reageerimismeeskonnad (ERT)

Loodud 2013. aastal, kujunesid ERT-d UPR-i kõige organiseeritumaks, varustatumaks ja väljaõpetatumaks reageerimisüksuseks. Tänapäevaks on 20 aktiivset meeskonda, ligi 500 püsivalt kaasatud spetsialisti ja kokku umbes 1 000 koolitatud liiget. Komandörid ja asetäitjad on UPR palgalised töötajad, kandes vastutust varade ja operatsioonide eest, mis oli vältimatu samm arvestades varade mahtu ja õigusvastutust. Praktikas on ERT-d kohalikul tasandil SESU esmased partnerid: sageli jõutakse sündmuskohale enne päästeteenistust, osutades esmaabi,

transpordituge ja psühhosotsiaalset abi. UPR-i peakorter kasvas 80 inimeselt 650-ni; meeskonda kaasati endisi aseministreid ja piirkondlikke juhte, mis lihtsustas suhtlust valitsustasandil ja tugevdas humanitaardiplomaatilist võimekust.

Side, protseduurid ja äripidevus

Valmisolekut hoiti elus pideva SOP-ide testimisega peakorteri, regioonide ja ERT-de vahel. Harjutati ressursipaigutuste ümberlülitamist projektidest hädaabile, tagati alternatiivsed sidekanalid ja täpsustati otsustusahelad. Kõik protsessid alates personali evakuatsioonist kuni rahaliste vahendite kiire ümberjaotamiseni dokumenteeriti ja harjutati. Oluline õppetund oli ka võtmetöötajate ja nende perede evakuatsioonivõime tagamine: otsuste kvaliteet sõltub sellest, kas inimestel on turvalisuse tunne ja lähedased kaitstud. Eesti kontekstis tähendab see, et alternatiivsed sidekanalid, otsustusprotseduurid ja töö järjepidevuse mehhanismid tuleb läbi mängida juba rahuajal.

Humanitaarabi voogude juhtimine

Sõja esimestel nädalatel sai UPR-ile osaks roll, kus humanitaarabi „väravaks“ olemine tuli muuta kiiresti toimivaks süsteemiks. Koos valitsusasutustega lepidi kokku reeglid, dokumentatsioon, rollid ja vastutus. Käivitati logistikahubid keskused, mis tagasid humanitaarabi kiire liikumise ning jäid püsivalt kasutusse. Täna ei ole humanitaarabi jaotamine UPR-i põhitegevus, kuid kriisi alguses oli just see mehhanism otseselt elupäästev. Logistikakeskusi kasutatakse tänaseni varude hoidmiseks ja ootamatute kriiside (nt üleujutused, tormid, elektrikatkestused) esmareageerimiseks.

Dotsenko sõnum oli ühemõtteline: rahvusliku Punase Risti seltsi valmisolek ei ole luksus ega kõrvaltegevus, vaid riigi tsiviilkaitse ökosüsteemi põhikomponent. Kui staatus, rollid, logistika ja sidekanalid on rahuajal kokku lepitud ja neid regulaarselt testitakse, jõuab humanitaarabi abivajajateni tundide, mitte nädalatega. Ukraina kogemus tõestab, et õiguslikult määratletud, institutsionaalselt integreeritud ja operatiivselt võimekas Punase Risti selts on toimiva elanikkonnakaitse lahutamatu osa.

4. ICRC – Rahvusvahelise humanitaarõiguse ja Punase Risti mandaat

Séverine Chappaz, piirkondliku delegatsiooni juht,
Rahvusvaheline Punase Risti Komitee (ICRC)

Séverine Chappaz tänas Eesti Välisministeeriumi ja Eesti Punast Risti koostöös korraldatud arutelu eest ning rõhutas, et ICRC keskne eesmärk on aidata riikidel rakendada rahvusvahelist humanitaarõigust (IHL, International Humanitarian Law) süsteemselt ja tõhusalt. Tema sõnul toetub ICRC töö kahele peateljele: esiteks diplomaatiale ja de-eskaleerimisele, teiseks praktilisele valmisolekule tagamaks, et ulatuslike relvakonfliktide korral oleks mandaat, põhimõtted ja töökorraldus kõigile osapooltele selgelt mõistetavad ning abi jõuaks kiiresti abivajajateni. ICRC on alustanud sellealast sisulist dialoogi Eesti valitsuse ja Eesti Punase Ristiga ning koordineerib oma lähenemist ühiselt Balti ja Põhjamaade partneritega koostöös Rahvusvahelise Punase Risti Föderatsiooniga (IFRC).

Rahvusvahelise humanitaarõiguse tähendus ja päritolu

Chappaz seostas teema Euroopa julgeolekukeskkonna pingestumisega, rõhutades, et kuigi ICRC missioon on eeskätt rahu ja inimlikkuse edendamine, nõuab organisatsiooni mandaat riikidelt valmisolekut IHL-i rakendamiseks juba rahuajal. See hõlmab seadusandlust, sõjalist väljaõpet, vastutuse tagamist ja humanitaarmehhanismide valmisolekut.

Ta andis ülevaate IHL-i ja Punase Risti Liikumise kujunemisest. 1864. aastal sõlmitud esimene Genfi konventsioon sündis Henry Dunanti Solferino lahinguväljal kogetu põhjal, mis viies Rahvusvahelise Punase Risti Komitee, rahvuslike seltside tekke ja Genfi konventsioonide vastuvõtmiseni. 1919. aastal loodi Rahvuste Liidu Punase Risti Seltside Liit, millest arenes välja Rahvusvaheline Punase Risti ja Punase Poolkuu Föderatsioon (IFRC). Tänapäevane Liikumine koosneb kolmest komponendist: ICRC, rahvuslikud seltsid ja IFRC ning tegutseb 7 põhiprintsiibi alusel (inimlikkus, neutraalsus, erapooletus, sõltumatus, vabatahtlikkus, ainusus, rahvusvahelisus). Mandaat tugineb Genfi konventsioonidele ja nende lisaprotokollidele, Liikumise statuutidele ning rahvusvahelise konverentsi resolutsioonidele. Liikumine hõlmab 191 rahvuslikku seltsi ja üle 80 miljoni vabatahtliku, moodustades maailma suurima humanitaarvõrgustiku. Riikidega peetakse dialoogi iga nelja aasta järel toimival Rahvusvahelisel Punase Risti ja Punase Poolkuu konverentsil, kus kinnitatakse ühised kohustused humanitaartöö ja inimlikkuse kaitsmiseks.

IHL olemus ja rakendamine

Rahvusvaheline humanitaarõigus on rahvusvahelise avaliku õiguse haru, mis kehtib relvakonflikti ajal ja piirab vägivalla kasutamist. See erineb *jus ad bellum*ist, mis käsitleb jõu kasutamise õigust, ning keskendub sõjategevuse viisi ja vahendite reguleerimisele, kaitstes neid, kes vaenutegevuses ei osale. Põhimõtted: vajadus, eristamine, proportsionaalsus ja ettevaatus kaitsevad tsiviilelanikke ja elutähtsaid teenuseid, tagavad humanitaarjuurdepääsu ning määratlevad sõjavangide kohtlemise standardid.

Chappaz rõhutas, et seaduste rakendamine on võimalik vaid siis, kui eeltöö on tehtud juba rahuajal. Ta tõi neli konkreetset näidet:

- (1) sõjavangide jaoks tuleb ette valmistada nõuetele vastavad kinnipidamisasutused;
- (2) sõjategevuse tõttu kadunud isikute otsimiseks tuleb luua riiklikud vastavad teabebürood;
- (3) süsteemid peavad vältima tsiviilisikutele ja -objektidele kahju tekitamist;
- (4) humanitaarabi juurdepääs peab olema kiire ja takistamatu.

Need nõuded eeldavad poliitilist, õiguslikku ja operatiivset valmisolekut. ICRC tasandil tähendab see kokkuleppeid valitsuste ja relvajõududega; rahvuslike seltside puhul tähendab see selget õiguslikku alust, sh Punase Risti seadust ja embleemi kaitset. ICRC toetab Eesti Punast Risti nende õiguslike mehhanismide tugevdamisel ning abiorganisatsiooni rolli selgesõnalisel määratlemisel riigi humanitaarraamistikus.

ICRC roll relvakonfliktides ja koostöö rahvuslike seltsidega

ICRC mandaat on kaitsta relvakonfliktide ohvrite elu ja väärikust, osutada humanitaarabi ning edendada IHL-i järgimist. Organisatsiooni tegevust iseloomustavad:

- **Asendamine** – tegutsemine olukorras, kus võimud ei saa või ei soovi tegutseda;
- **Toetus** – abistamine ja võimekuse suurendamine, näiteks haiglate või kinnipidamisasutuste toetamine;
- **Veenmine (persuasion)** – konfidentsiaalne kahepoolne dialoog konflikti osapooltega IHL-i järgimiseks;
- **Mobiliseerimine** – kolmandate riikide või kodanikuühiskonna kaasamine;
- **Avalik hukkamõist** – äärmuslik meede, mida kasutatakse vaid juhul, kui rikkumised jätkuvad ja konfidentsiaalne dialoog ei toimi.

ICRC eelistab alati konfidentsiaalset dialoogi, mis tagab humanitaarjuurdepääsu abivajajateni ja usalduse säilimise.

Genfi konventsioonid annavad ICRC-le erilise mandaadi ja kohustuse osutada humanitaarabi ja vahendustegevust, millele konfliktiosalised on andnud nõusoleku.

See hõlmab abisaadetiste koordineerimist, sõjavangide või hukkunute säilmete vahendamist ning perede taasühendamist.

Alates 2023. aastast on ICRC hõlbustanud üle 700 turvalise piiriületuse ning 55 säilmete repatrieerimist Ukraina ja Venemaa vahel. Samuti juhib ICRC keskset otsimisteenistust sõjas kadunud isikute leidmiseks ja haldab sõjavangide külastust, mis hõlmavad privaatset vestlemist. Alates 2022. aastast on ICRC külastanud Ukraina relvakonflikti ajal kontekstis üle 6 500 sõjavangi ning süsteemne juurdepääs kõigile sõjavangidele on jätkuvalt prioriteet.

Rahvuslike seltside roll ja õiguslik raam

Chappaz selgitas, et rahvuslike seltside algne abiorganisatsiooni roll sõjaväe meditsiiniteenistuste kõrval on aja jooksul laienenud ja hõlmab täna laia spektrit humanitaartegevusi nii rahu- kui sõjaajal. Rahvusliku seltsi ametlik tunnustamine eeldab valitsuse kinnitust vabatahtliku abiorganisatsioonina riigis, mis on liitunud Genfi konventsioonidega, ning kindlat järgimist Liikumise põhimõtetele, eeskätt neutraalsusele ja erapooletusele.

Genfi konventsioonides ja lisaprotokollides on üle neljakümne sätte, mis viitavad rahvuslikele seltsidele kui riiki toetavatele abiorganisatsioonidele. Nende tegevused hõlmavad pääste- ja evakuatsioonitööd, tsiviilkaitset, peresidemete taastamist, tsiviilisikute toetust kinnipidamisasutustes, meditsiini alast koostööd haiglate ja tervishoiuasutustega, relvajõudude meditsiiniteenistuste abistamist, hukkunute tuvastamist ning Punase Risti otsimisteenistust.

Chappaz rõhutas, et konfliktides on rahvuslike seltside töötajad ja vabatahtlikud sageli esirinnas ja kannavad suurt isiklikku vastutust. Aastal 2024 hukkus konfliktides 32 rahvuslike seltside töötajat ja vabatahtlikku ning 2025. aastal 18. Seetõttu on nende rolli ja kaitse õiguslik tunnustamine ülioluline nii rahvusvahelises kui ka siseriiklikus õiguses, sealhulgas embleemi kaitse kaudu. See on ka põhjus, miks ICRC toetab Eesti Punase Risti seadusliku raamistiku tugevdamist ja seltsi rolli selget määratlemist elanikkonnakaitse ja tsiviilkriiside kontekstis.

Globaalne initsiatiiv ja sõnum Eestile

Lõpetuseks viitas Chappaz globaalsele algatusele, mille raames kuus riiki koos ICRCga kutsusid ÜRO kõrgetasemelise nädala eel üles uuendama pühendumust inimlikkuse hoidmisele sõja ajal. See initsiatiiv rõhutab, et humanitaarsed väärtused ei kao isegi siis, kui poliitilised ja sõjalised pinged eskaleeruvad.

ICRC töö Baltimaades on osa üleilmsest tegevusest tugevdada IHL-i austamist ning lõimida nii IHL kui rahvuslikud Punase Risti seltsid kõigi riikide valmisoleku- ja kriisiraamistikesse.

Chappaz tänas korraldajaid ja kinnitas ICRC valmisolekut toetada Eesti riiki ja Eesti Punast Risti nende õigusliku, institutsionaalse ja operatiivse valmisoleku

tugevdamisel eesmärgiga vähendada kannatusi käimasolevates konfliktides ja ennetada tulevasi humanitaarkatastroofe.

5. IFRC – Rahvusvahelise Föderatsiooni süsteem ja valmisolekumehhanismid

Christie J. Edwards, piirkondliku klatri delegatsiooni juht, Rahvusvaheline Punase Risti ja Punase Poolkuu Seltside Föderatsioon (IFRC)

Christie J. Edwards tutvustas Rahvusvahelise Punase Risti ja Punase Poolkuu Föderatsiooni (IFRC) rolli Punase Risti Liikumise kolmanda komponendina ning selgitas, kuidas Föderatsioon toetab rahvuslikke seltse hädaolukordades, sellega seotud rahastuses ja operatsioonides nii Ukrainas kui ka Baltimaades. IFRC eesmärk on innustada, koordineerida ja tugevdada rahvuslike seltside humanitaartegevust, et ennetada ja leevendada kannatusi ning edendada inimväärikust ja rahu. IFRC toimib side- ja koordineerimiskeskusena, pakkudes operatiivset ekspertiisi ning aidates rahvuslikel seltsidel tegutseda sõltumatult, kestlikult ja oma mandaadi raames. Toetus hõlmab riskide vähendamist, valmisolekut ja suuremahulist reageerimist, sh tervishoiu, sotsiaalhoolekande ning vägivalda ennetuse ja rahukultuuri edendamist koostöös riigiga.

Struktuur ja tööjaotus. Hädaolukorras juhivad vastust esmalt kohalik rahvuslik selts. IFRC riigi- või klatri delegatsioon on esmane kontaktpunkt pikaajaliseks toeks, planeerimiseks, koordineerimiseks ja võimekuse kasvatamiseks; regionaalkontorid annavad strateegilise suuna ja tehnilise toe; peakorter Genfis tagab, et kogu operatiivne tegevus vastab rahvusvahelistele standarditele. Euroopa regionaalne büroo kontor asub paikneb Budapestis. Varssavi klatri delegatsioon loodi 2021 ning katab praegu kaheksat riiki ja toetab Ukraina põgenikega seotud riikides teenuste laiendamist ja võimekuse kasvatamist.

Üleilmne haare ja suutlikkus. IFRC võrgustikus tegutses 2023. aastal ligikaudu 16,2 miljonit vabatahtlikku ja ~540 000 töötajat (nt Saksamaa Punases Ristis ~201 000 inimest tervishoiu- ja kiirabiteenustes). Operatsioonide klassifitseerimiseks kasutatakse värvikoodi:

- *kollane* – sündmus, mida suudab hallata kohalik Punase Risti selts;
- *oranž/punane* – suurem mõju ja rahvusvahelise toe vajadus (nt 2024. a torm Boris ja üleujutused Poolas, Rumeenias, Tšehhis; punane tase nagu Ukraina konflikt või Türgi ja Maroko maavärinad).

Kiirreageerimise võimekuse tagavad rühmad ca 3000 kvalifitseeritud eksperdiga, keda on vajadusel võimalik 24 tunni jooksul lähetada abimissioonile. lähetatavad. Selleks on spetsialiseeritud Emergency Response Unit-id (ERU), mis katavad vee- ja sanitaartechnilise abi, logistika, abi korraldamise ja varjupaigad, tervishoiu, baaslaagri ning IT/telekomi; eelpaigutatud standardiseeritud varud ja tööriistad tagavad kiire ja

kvaliteetse tarnetegevuse. Vastavalt abi vastuvõtva riigi rahvusliku seltsi juhitud vajadustele kaasatakse ka humanitaarkaitse, peresidemete taastamise, soolise võrdõiguslikkuse ja, rände, sularaha- ja vautšeriabi (Cash and Voucher Assistance, CVA) ning turvalisuse eksperdid.

Operatsioonide maht ja rahastus. IFRC globaalses operatsioonipildis on käimas 102 DREF (Disaster Response Emergency Fund) operatsiooni ja 41 aktiivset hädaabiga seotud üleskutset (~2,2 mld CHF vajadust, ~40% kaetud). Mõjutatud inimeste arv on ligikaudu 80 miljonit. Rahastus tuleb avalikest üleskutsetest; peamised panustajad on Euroopa Komisjon, USA, Šveits, Saksamaa, Jaapan, Ühendkuningriik, Rootsi, Itaalia, Iirimaa ning paljud rahvuslikud seltsid.

DREF ja eelhoiatav tegevus. 1979. aastal loodud **Disaster Response Emergency Fund** (DREF) toetab keskmise ja suuremahulise reageerimise käivitamist. Alates 2018. aastast rahastab DREF ka eelhoiatavat tegevust ettenähtavate ohtude korral (eelpaigutatud varud, kohesed kaitsemeetmed). Kui rahvuslik selts suudab sündmuse ise hallata, rahvusvahelisi tööriistu ei käivitata; suurema vajaduse korral esitatakse DREF-i taotlus või avatakse üleskutse abi osutamiseks.

Valmisolek – PER-raamistik ja süsteemsed kitsaskohad. IFRC toetab valmisolekut tõhusaks reageerimiseks (***Preparedness for Effective Response, PER***) lähenemisega operatsiooniliste lünkade tuvastamist ning suutlikkuse kasvatamist eriti esimestel 24–48 tunnil ja esimesel nädalal. Töötatakse välja eellepingud ja -kokkulepped valitsuste ja partneritega, täpsustatakse rollid, evakuatsiooniplaanid ja laovarude piisavus. Olulised on ka tolli- ja impordiformaalsused, viisanõuded ning välisekspertide kvalifikatsioonide kiire tunnustamine (nt kas välisriigi arstid saavad kriisi korral Eestisse tööle tulla).

Tulemused ja katvused. IFRC tõi välja seire- ja tulemusnäitajad: kogukonnapõhiste terviseprogrammidega jõuti ~1,1 miljardi inimeseni, sotsiaal-majanduslike tegevustega ~90 miljonini, COVID-19 vaksineerimises ~125 miljonini. 2023. aastaks oli mitmes sektoris toetatud ~13 miljonit inimest ja kaasatud ~7 000 vabatahtlikku; 2022. aastal jõuti liikumisüleselt peaaegu 12 miljoni inimeseni ning naaberriikides veel ~3 miljonini; 2024. aastaks oli ümberasunud inimeste abistamisse kaasatud ~136 000 vabatahtlikku. Partner-seltsid (Norra, Ameerika, Taani, Korea jt) kulutasid Ukrainas ~290 m CHF (kattes ~58% riiklikest kuludest); IFRC kulu oli ~206 m CHF (~53% emergency appeal'ist). Väljaspool Ukrainat jaotati kaheksale mõjutatud riigile ~183 m CHF. Lisaks vahetule abile tugevnesid rahvuslike seltside võimekused (MHPSS, kaitse, ränne, vabatahtlike juhtimine, valmisolek, logistika). Väljaõppe said tuhanded töötajad ja vabatahtlikud.

Balti fookus ja tugi Eestile. Ukrainat toetava abiprogrammi raames suunati Baltikumi ~6,2 m CHF, sh **Eestisse ~2 m CHF**. IFRC on abiks toetab Eesti Punase Risti lisarahastuse taotlemisel (sh EL-instrumentidest) ning katab nõutud omaosaluse

10–20% ulatuses. Alates 2022. aastast on Eesti Punane Rist osalenud 11 rahvusvahelises projektitaotluses; kaks on rahastuse saanud ja kaks on ootel. Edwards kinnitas IFRC pühendumust tugevdada rahvuslike seltside sh Eesti Punase Risti valmisolekut ja kestlikkust, et kaitsta kõige haavatavamaid nii käimasolevates kriisides kui ka tulevikus.

Kokkuvõttev sõnum Eestile. IFRC tööriistad (PER, DREF, ERU-d ja kiirreageerimis surge-võrgustik), regionaalsed struktuurid ning partner-seltside võrgustik toimivad siis kõige tõhusamalt, kui rahvusliku seltsi roll on siseriiklikult selgelt määratletud ja kriitilised kitsaskohad (toll, viisa, kutsekvalifikatsioonid, eellepingud) on rahuajal lahendatud. Selline raamistik lühendab õnnetustele reageerimistaegu, vähendab killustatust ning võimaldab Eestil kasutada EL- ja IFRC-mehhanisme maksimaalse mõjuga.